

NO90

A black and white close-up portrait of a man with wavy, light-colored hair. He is looking slightly downwards and to the right with a neutral expression. He is wearing a textured, tweed-style suit jacket over a vertically striped shirt. The text "NO90" is superimposed in large, bold, black, sans-serif font across the upper middle of the image.

NO90

Hirvekütt

Michael Cimino samanimelise filmi järgi

Dialogi tõlkinud Merike Pilter

Lavastaja Tiit Ojasoo

Kunstnik Ene-Liis Semper

Muusikaline kujundaja Toomas Lunge

Osades

Mike

Tambet Tuisk

Nick

Sergo Vares

Linda

Mirtel Pohla

Steven

Risto Kübar

Stanley (Stosh)

Rasmus Kaljujärv või Jaak Prints

Axel

Kristjan Sarv

John

Andres Mähar

Julien

Gert Raudsep

Angela

Inga Salurand

Samad näitlejad ka kõigis teistes rollides

Aitäh Ülle Toming, PBC Piljard, Kaitseliidu Tallinna malev, Liviko,
Saku Õlletehas / www.saku.ee

Esietendus 21. oktoobril 2006 Tallinnas

Lavastusala juhataja	Kairi Mändla
Pealavameister	Eero Ehala
Lavameistrid	Raiko Suurna, Anton Poljakov, Ahto Vaher
Inspitsient-rekvisiitorid	Ülle Bernhardt ja Margit Bunka
Heli	Sten Tigane
Valgus	Ants Kurist
Kostümeerija	Moonika Lausvee
Õmblejad	Maimu Meritee, Sirje Kiil
Jumestaja	Lii Kärner
Tisler	Mati Jürine
Kava kujundus	Martin Pedanik
Kava fotod	Tiit Ojasoo, Ene-Liis Semper
Kava koostas	Eero Epner
Teatri direktor-loominguline juht	Tiit Ojasoo

Vietnami sõda on kauaaegne USA riigisekretär Henry Kissinger kirjeldanud kui sõda, kus “kõik algas parimate kavatsustega”, kuid mille tulemuseks oli tõdemus, et “harva on ühe riigi tegevuse tagajärjed nii selgelt lahkunud algsetest kavatsustest”.

Pärast Teist maailmasõda oli alanud “uue maailmakorra” ülesehitamine, mis tähendas Euroopa taastamist, terve rea kolooniate iseseisvumist, mõjukate riikidevaheliste liitude sõlmimist. Ameerika Ühendriigid nägid endal siin juhtpositsiooni ning USA presidentide kõnedes kordus veendumus, et riigi rahvusvahelises tegevuses pole enam olulised USA riiklikud huvid, vaid ülemaailmne rahu ja progress. “Nähes vabaduse kaitsmist niisama ühtse ja jagamatuna nagu vabadust ennast, suhtume me kõikidesse mandritesse ja rahvastesse võrdse lugupidamise ja austusega,” kõneles Teise maailmasõja kangelane ja USA president Dwight Eisenhower. Ometi kujundas kogu maailmapoliitikat “külm sõda” ehk pingestatud olukord nn kommunistliku leeri ja demokraatliku Lääne vahel. Just see pinge viis mitmed USA presidentid veendumuseni, et kaheks eraldiseisvaks üksuseks muutunud endine Prantsusmaa koloonia Vietnam on tegelikult võitlustanner Moskvast juhitava kommunismi vastu: kui langeb Vietnam, langeb kogu Indo-Hiina poolsaar. Põhja-Vietnam oli 1960ndate alguseks Hiina mõju all ning arvati, et Hiina taga seisab Moskva, samas kui riigi lõunapoolne osa kuuletus endiselt Prantsusmaale. Kuna USA sõjalised jõud olid hõivatud paljude teiste kriisikolletega, otsustati 1950ndatel toetada rahaliselt ja logistiliselt Prantsuse koloniaalvõimu Vietnami lõunaosas, et nõnda vastu seista ähvardavale ohule põhjast. (See oli muidugi vastuolus USA sõnastatud antikolonialistlike hoiakutega.) Kissinger kirjutab, kuidas “Ameerika esialgsed sammud Indo-Hiinas määrasidki ära tema edaspidise sekkumise ulatuse: küllalt, et Ameerikat sisse mässida, kuid liiga vähe, et tõeliselt otsustavaks kujuneda. Selle võimatu olukorra alguses oli asi enamasti tegelike olude väheses tundmises.”

1960ndate alguses jätkusid Põhja-Vietnami rünnakud lõunapoolse osa vastu ning käimas oli sissisõda, millega toimetulekuks puudusid nii prantslastel kui hiljem ka ameeriklastel kogemus. USA uus president John F. Kennedy otsustas aidata Lõuna-Vietnamil välja kujundada riiklust, et sissid löödaks puruks oma jõududega ning Ameerika sõdurid ei peaks eludega riskima. See tekitas aga veel ühe nõiarangi, sest soov “teostada üheaegselt poliitilisi reforme ja saavutada sõjaline võit” oli teostamatu: hoopis sissid ja mitte poliitilised reformid määrasid ära inimeste julgeoleku, pealegi oli absurdne loota, et ameeriklastele tuttavad institutsioonid (ja väärtushinnangud) saab kerge vaevaga ümber kantida uude kultuuri.

Pärast Kennedy mõrva langes sõjategevuse alustamise “au” uuele presidentile Lyndon Johnsonile, kes ei muutnud eelkäija seisukohti. See oli ilmne viga, sest valesi ei arvestatud mitte ainult vahendeid, mis kulunuks eesmärkide täitmiseks, vaid mööda pandi ka esmaste ajendite ja lõplike eesmärkide hindamisel.

Nii algas sõda, kus “Ameerika õppis, et ka pühamatest pühamad veendumused ei ole kõikvõimsad, ja oli sunnitud leppima kuristikuga, mis võib tekkida võimu ja põhimõtete vahel”. Enamgi veel: kriis tekkis mitte ainult Vietnami kaotatud sõjas või rahvusvahelisel areenil, vaid ka Ühendriikides endas. Rahuaktsioonid muutusid 60ndatel järjest massilisemaks ning avalik arvamus kaldus selgelt sõja lõpetamise poole. “Oma väärtuste liiga laiaulatuslik rakendamine pani ameeriklased nendes väärtustes kahtlema ja endalt küsima, miks nad üldse nendega Vietnami kippusid,” kirjutab Kissinger. “Ameerika ühiskonnas ei hakatud vaidlema oma poliitika tegelike puudujääkide üle, vaid hoopis selle üle, kas Ameerika üldse on väärt mingit rahvusvahelist rolli täitma. Esimest korda Ameerika kogu 20. sajandi rahvusvahelise tegevuse vältel hakkas murenema see otsene, peaaegu põhjuslik seos riigi väärtuste ja tema saavutuste vahel, mida rahvas oli alati tajunud.”

USA aktiivne sekkumine sõjategevusse algas pärast 1964. aasta augustis toimunud rünnakut nende ristleja vastu. (Hiljem on väidetud, et rünnaku osas võisid võimud ka rahvale valetada). Karistusaktsioon kasvas kiiresti üle lahingtegevuseks ning vähem kui aasta pärast olid Ühendriikide väed täies lahinguvalmiduses. Teiste seas saabus Vietnami ka *Screaming Eagle Airborne* – õhudessantväe 101. diviis ehk USA eliitväeosa, mille koosseisu astusid vabatahtlikult ka Mike, Nick ja Steven. Diviisi ajalugu sai alguse juba Teises maailmasõjas, mil selle komandör muu hulgas teatas, et “minu poistel pole minevikku, on vaid randevuu saatusega”. Vietnami oli väeosa väga “hõivatud” lahingtegevusega, kaotades mh kaks korda rohkem mehi kui Teises maailmasõjas. Nende täita olid kõige raskemad ja ohvririkkamad ülesanded. 101. diviis oli ka viimane USA väeosa, mis Vietnami ära viidi. Kui Nick ütleb, et ta nägi vene ruletti “üleval põhjas”, siis mõtlebki ta ilmselt dessanti vaenlase tagalasse.

Lisaks neile sõdis aja jooksul USA vägede koosseis rohkem kui kaks miljonit noort sõdurit, kuid Kissingeri väitel olukorras, kus “juhtkonnal puudus selge arusaam oma eesmärkidest”. Lisaks oli valitud ka vale taktika. “Vietnami oli midagi, mis surmas sinna tungida sõandanud välismaalastel järjekindlalt igasuguse mõtlemisvõime” – sissisõja vastu astuti taktikaga, mis sobis klassikalisele tavasõjale, aga mitte mingil juhul ootamatult ilmuvate, kiirete ja rahva sekka kaduvate sisside vastu sõdimisel. Kuna sõjategevuses ei saavutatud mingit märkimisväärsset edu, kuigi lennukid pommitasid Vietnami miljonite tonnide pommidega ning tapeti enam kui kaks miljonit vietnamlast, kasvas kriitika kodumaal üha enam. See, mis alguses oli suunatud vaid valitsuse vastu, kasvas peagi süüdistuseks kogu Ameerika Ühendriikide välispoliitika vastu, seejärel aga juba kogu ühiskonna vastu. “Kuidas me saame Vietnami päästa, kui me selle võitluse käigus vietnamlased hävitame?” küsiti korduvalt. “Mõjub pörutavana see kiirus, millega Ameerika rahvuslik üksmeel Vietnami osas kokku varises.

1965. aastal pühendas Ameerika end üleüldise heakskiidu saatel sissisõja võitmisele ülemaailmse kommunistliku vandenõu vastu; kaks aastat hiljem hakkas kogu ettevõtmine paistma mitte ainult läbikukkununa, vaid sõjahullude poliitikute üdini eksliku poliitikana,” meenutab Kissinger. Nii teataski Johnson juba 1968. aastal, et lõpetab pommitamise Põhja-Vietnamis, jättes vägede väljatoomise oma järeltulija Richard Nixonile hooleks. 1970ndate alguses vähendati järjepidevalt vägede suurus ning 1973. aastal sõlmiti rahulepe, millele järgnes kahe Vietnami ühinemine kaks aastat hiljem.

“Hirvekütis” mõllab *Post-Traumatic Stress Disorder*, akronüüm PTSD. Selle all kannatav inimene ei pea olema tingimata sõjaveteran: vaimsed tüsistused võivad tabada ka vägistamise ohvrit, maavärina või tehnogeense katastroofi üle elanud inimest. “Hirvekütt” on lugu Vietnami sõjas käinud meestest, kelle hädadest kirjutades on kasutatud ka mõistet *Post-Vietnam Syndrome*. Aga see on taunimisväärne Ameerikakesksus, sest sama nähtust on täheldatud Afganistanis sõdinud Nõukogude või 1982. aastal Liibanoni okupeerinud Iisraeli sõduritel. Nende hädadega maadlesid juba Esimese ja Teise maailmasõja veteranid. Võib-olla on PTSD sama vana kui sõda ise. Miks ei suutnud Trooja sõjas käinud Odysseus kuidagi koduranda jõuda?

Sõjalise tagapõhjaga PTSD sümptomid.

Süü (miks mina elan, kui mu seltsimehed hukkusid?) ja sellest tulenevalt iseenda karistamine.

Patuoinaks olemise tunne (poliitikud/võimurid keerasid sita kokku, aga mina pean kui *baby-killer* patsifistide vihaobjektiks olema).

Agressioonile iseenda vastu (mea culpa!) lisandub agressioon välismaailma vastu: kuidagi ja kuhugi peab oma ängi välja valama.

Vaimne tõmbistumine ehk “surnud tsoonide” teke psüühikas, millega elimineeritakse õudsed mälestused (aga nad tulevad öösel nagunii).

Võõrandumine ühiskonnast, ksenofoobia.

Kahtlemine enda suutlikkuses kedagi kunagi veel usaldada ja armastada.

Sõjaline PTSD on Ameerikas taas kõva teema, sest kogu see nende ekpeditsioonikorpus peab kunagi Iraagist ometigi naasma. Eestis ei ole PTSD teemaks. Ei ole ikka veel. Kuigi midagi juhtub ka Eesti meestega Tigrise kallastel ning Helmandi provintsis.

Andrei Hvostov

Kui ma kuhugi ei kuulu, kas ma olen olemas?

Klann annab mulle identiteedi. Kui ma klanni olen hirmasti igatsenud ja saanud, olen valmis ühiste ideaalide nimel minema läbi tule ja vee. Kas enesetaandamine klann ideaalide nimel on eneseületamine või -eitamine? Tarkus või lollus? Õnn või õnnetus? Kas õnnelikum on terrorist või terrori vastu võitleja?

On üks eluküsimus, mis vahel tundub nõme ja vahel oluline (nagu peaaegu kõik elu- ja surmaküsimused): kas mul on midagi, mille nimel ma oleksin valmis loobuma oma elust? Nõukogude Eestis oleks antud küsimus ideoloogilise surimuri keskkonnas tundunud absurdne, ometi oli ka siis inimesi, kes ennast ohvriks tõid ja vahel eneseohverdamist võib-olla ka janunesid. Loobumine elust ei tähenda tingimata surmaminekut, see võib olla ka pisem isiklike huvide taandamine ja tegutsemine kellegi või millegi muu nimel. Aga et asjad oleksid selgemad, siis mõtleksin korraks järele just võimalikust kamikazekäitumisest.

Bioloogilise nurga alt vaadates oleks justkui selge – oluline on enesesäilitamine. Ent inimene on karjaloom, tihti on karjuv vajadus kuuluda klanni, gruppi, pioneerisalka või maffiasse, teatritruppi või jalgapallimeeskonda. Soov olla seal kõva mees, käsutäitja, juht, kamraad, ründemängija või snaiiper. Vunk läheb lausa nii suureks, et selle usulahu või terrorigrupi eesmärgid on kaugelt olulisemad kui mina ise või kogu ülejäänud maailm. See on kaif.

Hm – laulatusepäeval on perekonda jõudmine ka võib-olla kaif, mis võtab kõrvad punaseks ja põlved nõrgaks. Millegipärast läheb see valus perekonnaõnnetunne aga varsti üle. Vist hävitab realismus idealismuse ja võib-olla leiame selle valusa õnne uuesti, kui peret tabab mõni raske löök alla- või ülespoole vöökohta. Kolme musketäri usk nii ker gelt ei hävine ja kõige vähem hävineb usk neil, kes kuuluvad kõige pentsikumatesse usulahkudesse. Aga kui hävineb, siis on nad murtud mehed ja ei pruugigi uut mina, uut elu leida. Pärast heroini jääb metadoon lahjaks. Ja pärast Afganistani tänavakaklus magedaks.

Kas üldse on vaja endalt küsida – kui mul on rangelt valida see või teine: kas laseksin tappa oma lapse või sureksin ise? Aga abikaasa? Aga Eesti Vabariigi? Aga kogu inimkonna? Kummaline, oma laps tundub olevat olulisem kui kogu inimkond, kuigi ka inimkonna hulgas on seesama minu laps. Pelgaksin inimest, kes oleks valmis ohverdama lapse inimkonna nimel, küll aga mitte vastupidi. Võib-olla on see minu idealism ja muinasjutt, puur peas.

Enamus meist on leidnud suhteliselt turvalise usu. Meenutan Doris Karevat: *usu kulda, kulla kurss on kindel*. See usk liidab mind miljonitega maailmas. Kulla nimel lähevad surma vähesed, kulla nimel on parem saata surma teisi. Kulla nimel pole mõtet surra, sest teises ilmas pole kullaga miskit peale

hakata. Ainult et see kullausk kipub ära tüütama, Kuld ei ole ju UFO või jumal taevas või paradiisivõti. Ta on kõigest kõigi maailma materiaalsete hüvede üldnimi. Õnneks on tihti enne palgapäeva taskutes tühjus ja siis usk pisut taastub. Õnneks on ajakirjades ilusaid pilte ilusatest asjadest ja seegi aitab usku taastada. Tahaks ka kuuluda nende hulka, kel ilusad asjad juba on.

Hea teatrietendus annab klannitunde ja tõstab hinge tiba kõrgemale nagu usk või väiksemat sorti terroriakt.

Ja lõpuks – ma olin väike poiss. Võõrasvanaisa oli surnud juba tükk aega tagasi. Vanaema võttis vanaisa rahakoti ja näitas mulle: vaata, Edgaril oli minu pilt rahakotis, mis sa arvad, kas ta armastas mind? Ma olin jahmunud, ma polnud nende elu vaadates aimanud, et nad nii kokku võiksid kuuluda. Võib-olla polnud vanaema ka ise aimanud, aga nüüd oli ta üksi. Ta klann oli ta maha jätnud ja vanaema läks tasapisi hulluks.

Peeter Sauter

Teater NO90, Sakala 3, Tallinn
www.no99.ee

